

РЕЦЕНЗИЯ

От **проф. д-р Румен Петров Владимир**, преподавател по наказателно и международно наказателно право, член на научното жури за провеждане на публична защита, утвърдено със заповед УМО 111 от 16.03.2021г. на Ректора на Бургаски Свободен Университет /БСУ/;

На дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „**Доктор**“, в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право, докторска програма „Наказателно право“;

Автор: Антон Илиев Станков, докторант на самостоятелна подготовка в Центъра по юридически науки /ЦЮН/ към БСУ. **Темата на дисертацията е: „Наказателноправни проблеми на борбата с тероризма“;**

Научен ръководител: **проф. д-р Момяна Гунева**.

При съобразяване с относимите норми на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и вътрешните правила БСУ по повод на процедурата по защита на дисертации, може да се отбележи следното:

1. Общо описание на процедурата и на дисертационния труд.

Администрацията на ЦЮН и докторантът са представили всички необходими документи и други материали на хартиен носител и по Интернет /копия от дисертация, автореферат, автобиография, справки, декларации и др./, за удостоверяване на успешно завършено обучение в докторската програма, като условие за законосъобразно протичане на публичната защита.

От представената трудова автобиография на докторанта Антон Илиев Станков е видно, че е роден на 17. 02. 1966г. Средно образование е завършил в ЕСПУ „Васил Левски“, гр. Шумен през 1983г., а висше образование по специалност Право – в ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“ през 1988г. Следващите години и десетилетия са посветени на професионално развитие на докторанта, при което са реализирани големите възможности на юридическата квалификация /като магистрат, адвокат, администратор и др. /, в съчетание с неговите лични и делови качества. Хронологично трудовата дейност на г-н Станков преминава през длъжностите стажант съдия;

младши съдия; съдия в СРС; съдия в СГС, където е бил и зам. председател; пълен мандат като министър на правосъдието; арбитър в АС при БСК; Член на УС на НЗОК; зам. председател на Нац. бюро за контрол на СРС; Управител на „Феър Консултинг“ ООД. Понастоящем работи като адвокат към САК и е управител на АД „Станков, Стоев и Партньори“. Има преподавателска дейност като хоноруван асистент в СУ и ПУ, председател и член на наши и чуждестранни организации и институции и др.

Разнообразната професионална дейност и натрупаният опит логично води до идеята да се разработи и защити дисертационен труд и през 2016г. г-н Станков е зачислен за докторант на самостоятелна подготовка в докторската програма право на ЦЮН на БСУ.

Рецензираният дисертационен труд е в обем от 196 страници. В тях структурно са обособени следните части: Съдържание, Увод, Четири глави, Заключение и Използвани източници. Последните са диференцирани, като литературата на кирилица включва 45 заглавия или автори; литературата на латиница – 32 на брой и ; източници от интернет - 32 или общо 109 източници. За разлика от тях, броят на бележките под линия е близо два и половина пъти по-голям – 286.

2. Съдържание на дисертационния труд.

А. В началната структурна част на дисертацията, наречена **Увод**, се отбелязва, че тероризмът и терористичните действия, които пораждаят масов страх в населението, са характерни негативни обществени явления от началото на човешката цивилизация и до днес, като в последните десетилетия тези явления се разширяват и задълбочават. Основателно те влизат в обхвата на международното, европейското и вътрешното наказателно законодателство. Въпреки че в света има многобройни и различни публикации, изследванията и анализите на тези явления и свързаните с тях проблеми, са винаги актуални. Затова и целта на труда е да се разкрие критично тяхната обществена и нормативна същност, за да се отстранят противоречията в нормите на противодействащото законодателство.

Б. Глава първа е назована: Дефиниране на понятието „тероризъм“ и съдържа два параграфа. Заглавието на първия : „Исторически бележки“, достатъчно ясно насочва към съобразяване на източниците от древността до наши дни, където се съдържат данни за тероризма като политическа насилствена практика, за налагане навсякъде по света на управленска воля чрез страх. Дори в края на 18в., по времето на Френската буржоазна

революция термините „терор“ и „тероризъм“ официално се институционализират. По-нататъшното развитие на явлението е тясно свързано с консолидацията на националните държави и ролята на средствата за масова информация, които като отразяват съвременен конкретни атентати и други насилнически актове, разширяват и задълбочават размерите на страха в обществото. Докторантът подробно проследява явлението „тероризъм“ и конкретните му измерения и актове, по повод създаването на третата българска държава и нейното развитие до средата на 20 век. Обстоятелствено и с многобройни примери от целия свят, авторът разкрива, че след ВСВ и периодът до днес цит. „тероризмът като политика е характерен и присъщ за редица националистически движения, религиозни и политически сили, държави и междудържавни съюзи.“. И логично се споделя тезата, че в последните 12-15 години тероризмът вече е излязъл от рамките на отделните държави и региони, като съответно на световната глобализация, се е глобализирал и той. Направеният исторически преглед е дал основание на докторанта да обособи 5 качествено различни периода в развитието на тероризма и неговите проявни форми.

Вторият параграф е озаглавен: „Опити за дефиниране на понятието“, което означава, че до момента в теорията липсва общо приемлива дефиниция за явлението тероризъм. За да предложи свое виждане по въпроса, докторантът разглежда различните видове подходи за дефиниране - лингвистичен /лексически/ ; в актовете на международното наказателно право ; в конвенциите и другите актове на СЕ и ЕС ; доктриналния подход /включително в Българската правна наука/ ; законодателния подход /в САЩ, Германия, Великобритания, Ирак, Русия, Република България/. Накрая, въз основа на подробното предходно изложение, авторът изтъква 6 причини затрудняващи дефинирането на тероризма. Това са : неприлагане нито на априорния, нито на емпиричния режим ; промените в езика ; липсата на политическо съгласие ; липсата на съответни международноправни и европейски норми ; установена казуистика в регламентацията на тероризма ; проблеми, свързани с езика на европейския законодател. Накрая докторантът възприема едно базово разбиране за явлението тероризъм.

В. Глава втора е назована : Тероризмът и българското наказателно право. Изложението в нея е разположено в два параграфа. Първият визира противодействието на тероризма и общите бележки в тази насока. Във връзка с това, основателно и аргументирано се заключава, че международните и европейските актове възлагат огромен брой и важни задачи на наказателното право, което е и обяснимо, тъй като тероризмът е изключително тежко престъпление с международен характер /ПМХ/ и това

предполага освен същинската му форма, да се криминализират и други, които я предхождат и улесняват. По-нататък авторът се спира на използваните в доктрината съчетания с политически характер „война с тероризма“, „вражеско право“, „нов тероризъм“ и др., които в сравнение с правното съчетание „борба с тероризма“, крият опасен потенциал за нарушаване на човешките права, в това число и правата на терористите. В този контекст се разсъждава върху съотношението „сигурност – права и свободи“. След това се обосновава липсата на легитимност на МНП и ЕНП в областта на борбата с тероризма, което насочва към виждания, че би трябвало да се носи наказателна отговорност и за необективирани психически преживявания /мисли чувства, намерение, решение/. Накрая се обръща внимание, че наказателното право категорично не може да се възприема като универсален инструмент за предотвратяване на рискови ситуации.

Вторият параграф е озаглавен : Решението на проблема в българския НК. Във връзка с това, докторантът най-напред припомня международните и европейските актове, които дават възможност на ратифициралите ги държави, да очертаят при определени условия /най-вече наличие на някоя от алтернативно посочените специални цели/ като наказуеми форми на тероризъм, извършени традиционни видове престъпления, както и да се очертаят в закона някои нови конкретни деяния, като състави на престъплението тероризъм. Това е сторено у нас през 2002г. с приемането в НК на новия чл. 108а. В неговата ал. 1, като възможни форми на тероризъм са посочени състави на традиционни умишлени престъпления против личността, собствеността, някои компютърни престъпления, немалка част от общоопасните престъпления и др., като това е изразено чрез съответен номериран член или алинея. Самият анализ опира само до проблемните теми и до някои от същностните признаци на състава – напр. за целите „страх“, „смут“ и „заплашване“ /като вид принуда/ и тяхното съотношение както с по-обхватни или крайни терористични цели, така и с други подобни съставомерни признаци.

В чл. 108а, ал. 2-8 са очертани и други основни и самостоятелни състави на тероризъм, които предхождат извършването на типичната форма по ал. 1. Наред с това са предвидени и норми: за стимулиране на дееца по ал. 4 /ал. 5/ и за отнемане на предмета по ал. 2 /ал. 8/ Другите основни състави са т.нар. финансиране на тероризъм /ал. 2/ ; набиране и обучаване на хора за извършване на тероризъм /ал. 3/ ; обучаване за бъдещо извършване на тероризъм по ал. 1 ; напускане на страната от български гражданин с цел да участва в посочените видове терористични действия у нас или в чужбина

/ал. 6/ ; влизане в страната и незаконно пребиваване в нея от чужденец с цел да участва в същите видове действия у нас или в чужбина /ал. 7/.

Освен споменатите състави и норми на чл. 108а НК, докторантът разглежда накратко и други разпоредби на НК, които имат значение на приготовления за извършване на тероризъм. Става дума за деянията по чл. 308, ал.3, т. 1 и чл. 320, ал. 2 НК.

В заключителната точка на този параграф и на глава втора, докторантът извежда определени изводи и заключения за несъобразяване в достатъчна степен на европейските актове за борба с тероризма и за пропуски при тяхното транспониране в НК и в други закони.

Г. Следващата Глава трета има заглавие : „Финансиране на тероризма. Мерките срещу финансирането на тероризма и изпирането на пари.“. Изложението е разположено в три параграфа. Първият от тях се отнася до източниците за финансиране на тероризма, които са негова хранителна среда и са многообразни, каквито са също и формите на финансиране. Във връзка с това, се подчертава голямото значение на Доклада на Комисията до ЕП и Съвета относно оценката на рисковете от изпиране на пари и финансиране на тероризма от м. юни 2017г., както и на Конвенциите на ООН за транснационалната организирана престъпност ; срещу корупцията ; за борба срещу финансиране на тероризма. Към конкретните източници на финансиране могат да се отнесат : доброволните пожертвувания ; принудителните отчисления ; средства от „сенчести“ държави и организации, които нелегално търгуват с нефт или наркотици ; търговията с исторически и културни ценности, добити чрез незаконни действия ; търговията с оръжие ; контрабандата ; средства от управлението на мигрантския поток към Европа ; корупцията и др.

Интересно е изложението в параграф 3, който визира правната уредба във връзка с финансирането на тероризма. В него са разгледани основополагащите международни и европейски актове, във връзка : с дефинициите на използваните термини и съотношението между някои от тях ; с изземването на незаконно придобито имущество, както и с ограниченията върху тази специфична дейност и спазване на принципа за равенство. След това са анализирани относимите с международните актове български закони, извън НК, а именно: Законът за мерките срещу финансирането на тероризма /ЗМФТ/ ; Законът за мерките срещу изпирането на пари /ЗМИП/ и Законът за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобито имущество /ЗПКОНПИ/. Вследствие на този анализ са констатирани: първо, необяснима специфика на

използваната законодателна техника /напр. чл. 10, ал.2 от ЗМФТ, чл.15 от ЗМИП и мн. други/, второ, липсата на адекватни дефиниции /напр. за имущество/, трето, въвеждане на нови термини /напр. блокиране и замразяване/, които не само изобщо не се дефинират, но и не съответстват на вътрешноправни принципи за налагане на обезпечителни мерки спрямо имущество и др. На фона на тази неясна регламентация докторантът разглежда някои хипотези, които водят до абсурдни решения. На четвърто място, често споменатите закони от административно-правно естество са редакционно разточителни /чл. чл.9, ал. 3 от ЗМИП/, в тях също са използвани недопустими термини и съчетания /напр. съмнение, подозрение, различни термини, обявени за синоними и др./.. Отделен е въпросът за липсата на отговорност на т. нар. доносители, когато съмнителните според тях сделки, се окажат законосъобразни, липсата на предвиден ред за обезщетяване на пострадалите лица и др. Пето, подчертава се, че законодателните решения в трите закона не могат да кореспондират на препоръките от международния Комитет за мониторинг. Шесто, проблеми възникват във връзка с предвидената административно-наказателната отговорност по тези закони, както и при съотношението между тази отговорност и санкционните норми на чл. 83а от ЗАНН.

Накрая на параграфа и на главата докторантът е направил интересни обобщения и изводи.

Д. Последната **Глава четвърта** е назована : „Мерки за противодействие на тероризма. Законът за противодействие на тероризма.“. В нея са обособени два параграфа. Първият е озаглавен: Противодействието на тероризма и националната сигурност. В потвърждение на идеята за приемане на документ за последната, се посочва и анализира приетата от НС през 1998г. Концепция за националната сигурност на РБ, която поради тогавашните социални условия в света като цяло, изобщо не разглежда тероризма като заплаха за националната сигурност. По-късно, през 2011г. усложнените вече условия, налагат приемане на нов акт – Стратегия за националната сигурност на РБ, където тероризмът е определен като основна заплаха за националната сигурност, като във връзка с неговото противодействие са поставени /и впоследствие са изпълнени/ задачи за приемане на съответни закони /седем на брой/ и за изграждане на структура от различни органи за реагиране, координация и контрол. През 2018г. НС приема трети акт – Актуализирана Стратегия за националната сигурност на РБ, която по мнение на докторанта всъщност е свършено нова. Но въпреки, че представлява крачка напред, в нейната структура и съдържание се установяват немалко противоречия и други недостатъци, които предстои

практически да се проявят. Накрая на параграфа, накратко се споменават положителните страни на четвърти политически документ – Стратегията за противодействие на радикализацията и тероризма за периода 2015-2020г., както и Планът за нейното изпълнение, приет от МС.

Вторият параграф на последната Глава втора е озаглавен: Законът за противодействие на тероризма /ЗПТ/. Той е създаден в изпълнение на задължения, произтичащи от актовете на ООН и ЕС и е обнародван в Д.в. на 27.12.2016г. Анализирайки го като цяло и на отделни негови страни, докторантът установява немалко несъвършенства, включително поради неспазване предписанията на ЗНА. Тези несъвършенства се изразяват в: липсата на мотиви към законопроекта ; липса на справка с изискванията на ЕКЗПЧОС ; дефиницията за тероризъм, която неоснователно включва чл.108а и други норми на НК и е дадена накрая в §1 от Допълнителните разпоредби, вместо в началото ; създадената деветстепенна система за управление, без координация между отделните звена ; неудачното препращане към ЗЗБ, за неуредените случаи ; липсата на определен ред за изпълнение на международно поетите задължения ; противоконституционното възлагане на самостоятелни противодействащи функции срещу тероризма на БА ; несъгласуваността с международните норми относно защита правата и свободите на гражданите ; предоставяне на противодействащите органи на извънредни правомощия, които са от компетентността на съда и на прокуратурата ; проблеми във връзка със задържането на лица ; противоречия с основни правни принципи във връзка с реално причинени имуществени вреди ; предвидените превантивни мерки са в нарушение на международните стандарти ; проблеми в областта на информационното осигуряване ; липсват мерки за защита на културното наследство от тероризъм, в съответствие с международните актове ; липсва съгласуване между ЗПТ и други нормативни актове и др.

След направения критичен анализ, докторантът прави логични обобщения, че : ЗПТ съществено се е отклонил от баланса между правата и свободите на гражданите и ограниченията, във връзка с обезпечаване на националната сигурност ; ЗПТ като че ли действа сам за себе си в някакъв правен вакуум, извън съществуващите други закони, органи и процедури ; в закона няма информация, кога и дали оперативното противодействие се е изправило пред извършено терористично престъпление и как за него да бъдат уведомени прокуратурата и разследващите органи.

В последния структурен елемент на дисертацията – Заключение, се представят основните положения, произтичащи от направеното изследване.

На първо място според докторанта, независимо от изтъкнатите критични бележки, главните цели на противодействието срещу тероризма в глобален, регионален и национален план, са постигнати. Все пак, въпреки, че в актовете на ООН и ЕС се споменава, че тероризмът е едно от най-опасните посегателства срещу всеобщите ценности на човека, в някои държави се приема, че с него се засяга преди всичко националната сигурност. А това навежда на мисълта, че има скрита идея и тя не се отнася само до противодействие на явлението тероризъм. На второ място, възниква въпросът за ефективността на международното антитерористично законодателство, която е неизвестна величина, защото изобщо липсват публикувани официални данни. На трето място, не по-добре са нещата на национално равнище, като в основните актове – ЗПТ и ЗМФТ има недообмислени норми. А между тези специални закони от една страна и НК и ГПК от друга, съществуват и противоречия, които трябва да се отстранят в полза на кодексите. Самият НК също подлежи на усъвършенстване и се предлага нова редакция на чл. 108а, ал. 1 НК.

3. Приноси и приносни моменти в дисертационния труд.

Трябва категорично да се заяви, че в рецензирания дисертационен труд се съдържат многобройни и с различна научна стойност приноси и приносни моменти, с оглед на които като цяло разработката може да се оцени с висока положителна оценка. Това се обуславя от различни обективни и субективни фактори. Някои от приносите бяха маркирани в предходната точка, при запознаване със съдържанието на дисертацията. Но тук преди всичко трябва да се отбележи, че самата тема е изключително сложна и трудна, защото е интердисциплинарна и многостранна. Тя предполага задълбочени познания по различни правни отрасли и по други науки: Наказателно право и неговите видове МНП, ЕНП, вътрешно НП ; Административно право и процес ; Криминология ; Философия на правото ; Юридическа техника ; Политология ; Социология.

На второ място, трябва да се каже, че трудът е написан много професионално, увлекателно и аналитично, с ясен и точен език и разсъждения.

Като цялостен и глобален принос следва да се отчете, че дисертацията разкрива как у нас не бива да се осъществява законодателния процес, свързан с изискванията за адекватно транспониране на международните норми в националната уредба, а също и как в дадена област на обществените отношения, не трябва да се предлагат и приемат нормативни актове, чиито

разпоредби са неясно формулирани, несъгласувани или противоречиви, включително и по отношение на някои правни принципи.

Към приносите безусловно могат да се отнесат и изводите и предложенията на докторанта, които се съдържат в края на дадения параграф или глава. Интересно е и изложението за историческия преглед и особено периодизацията в развитието на тероризма, а също и изложението в §3 на Глава трета и специално това в т.3 на с.145. Задълбочени и интересни са и разсъжденията за евентуално възникване на реални хипотези при прилагане на законодателството относно финансирането на тероризма и свързаните с това неразрешими въпроси и противоречия, напр. по повод отнемането на имущество /с. 118 и сл./.

Накрая, специално трябва да се открият предложенията де леге ференда и най-вече това за ново съдържание на чл. 108а, ал. 1 НК, което по принцип може да се сподели /необходими са някои редакционни уточнения/. Също така може да се подкрепи и предложението /и разсъжденията на с. 80/ де леге лата за добавяне в състава на чл. 108а, ал. 1 НК на нови видове компютърни престъпления.

Трябва да се адмира критичния анализ и изтъкване на недостатъци в международните и европейските актове – тяхната непълнота и противоречивост, което дава възможност за „законни злоупотреби“ при транспонирането им във вътрешното право. Например на с. 89 горе, във връзка с финансирането на тероризма /чл. 108а, ал. 2 НК/, основателно се отбелязва непълнотата в състава, въпреки изричните разпоредби в цитираните актове на Европейското наказателно право, включително за уеднаквяване правната регламентация в страните – членки.

4. Критични бележки и препоръки .

Както към всяко научно съчинение, така и към настоящия дисертационен труд могат да се отправят критични бележки и препоръки от различно естество, за неговото бъдещо подобряване. Във връзка с това препоръчвам на докторанта, след съобразяване с бележките на журито, да направи съответна редакция, след което да предложи труда за издаване като монография.

Първата основна бележка и препоръка, предвид на бъдещото отпечатване, се отнася до **заглавието на темата на дисертацията**. При сравнение с последващото изложение е повече от очевидно, че наказателноправната проблематика е относително малка част от

дисертацията, а се акцентира само върху нея, като названието на самото разглеждано явление – тероризмът, е споменато едва накрая на заглавието. Но освен наказателноправен, трудът съдържа и други видове важни и интересни анализи и особено такива от административноправен характер. Без да се разпростирам повече мисля, че с ново и разширено заглавие, балансът между обхвата на темата и нейното съдържание, до голяма степен би се постигнал. Затова предлагам на докторанта, да помисли върху следния вариант на заглавие: „Тероризмът – наказателни и административноправни проблеми“. По преценка е възможно, преди думата „наказателни“ да се добави думата „международни“ и после запетая.

Следвайки обаче последователността на представената структура и нейните части, бих желал да препоръчам най-напред промяна на с. 2, където под заглавието „Съдържание“ са изведени названията на отделните структурни елементи и страниците, на които са разположени. Считам за необходимо /тук и после в съдържанието/, да се формулират нови и по-интересни заглавия на главите и параграфите, защото сегашните са ненужно бланкетни, и скучни за читателя /а понякога са некоординирани – напр. гл. Първа/. Освен това вторите изречения в названията на гл. Трета и Четвърта трябва или да се заличат или творчески да се обединят с първите в едно цяло. Считам също, че се дефинират явления, а не понятия /Гл. първа/.

На с. 76, т. 2 се лансира идеята, че систематическото място на наказателноправната уредба на тероризма /чл. 108а НК/, би могла да се съдържа в Глава четиринадесета от Особената част на НК. Предлагам на автора да преосмисли това виждане, защото престъплението тероризъм макар да притежава много висока степен на обществена опасност, не е същинско международно престъпление. Затова и то не фигурира в Римския статут на МНС, а според МНП тероризмът е определен като престъпление с международен характер /елемент/. Във връзка с това е известно, че в гл. 14 НК са очертани само съставите на същинските /типичните/ международни престъпления – тези против мира и човечеството.

На с. 81 авторът възприема, че при чл. 108а, ал. 1 НК е характерна т.нар. двустепенност на последиците – първо постигнат смут и страх в населението и второ - увреждане от извършеното престъпление, измежду изброените. Но смутът и страхът са цели /които може да не се реализират/, а не резултати, и остават само последиците на традиционното престъпление. Поради преследваните цели, то вече придобива терористична характеристика и загубва своята самостоятелност.

На с. 87 и на с. 90, абз. 1 се твърди, че в чл. 108а, ал. 2 и ал. 3 НК става дума за своеобразна форма на помагачество, което не може да се сподели. Известно е, че помагачеството се наказва самостоятелно, ако престъплението е поне започнато /напр. чл.127, ал. 1 НК/. Без да се навлиза по същество, в случая не може да се използват положения относно съучастието, а такива относно стадията. Ето защо е точно да се каже, че всеки от посочените състави е само форма на специално приготвяне /по чл. 17, ал.1 НК/ от вида на „намиране на съучастници“.

Понеже настоящото заглавие на темата акцентира върху наказателноправните проблеми на тероризма, препоръчително е, да бъде по-подробно разгледан чл. 108а НК и другите престъпления които го визират. От друга страна, когато споменатия член се интерпретира в дисертацията, то не се изясняват някои важни моменти, напр. въпросът за довършеността на видовете тероризъм и дали съставите са резултатни или безрезултатни. Накрая, препоръчвам § 2 на Глава трета, който е само една страница да се прехвърли в § 2 на Глава втора, където е неговото подходящо място.

5. Заключение.

Направените в настоящата рецензия критични бележки и препоръки не са толкова съществени и значими, че да надделяват над научните приноси и приноси моменти на докторанта. Тъкмо напротив, читателят установява, че се положени значителен творчески труд и сериозни усилия и са постигнати поставените академични цели и задачи. За това безспорно са допринесли натрупаните трайни теоретични познания и придобития професионален практически опит от докторанта, включително като съдия, адвокат, преподавател и администратор от високо равнище. Ето защо убедено считам, че на дисертационния труд „Наказателноправни проблеми на борбата с тероризма“ **следва да се постави висока положителна оценка**, включително и поради изпълнението на всички изисквания на ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ. Във връзка с това, предлагам на другите членове на уважаемото научно жури, да гласуват положително и **на Антон Илиев Станков да бъде присъдена образователната и научна степен „ДОКТОР“** по научната специалност Наказателно право.

11. 04. 2021г.

Г. София

С уважение: .....

/Проф. д-р Р. Владимиров /